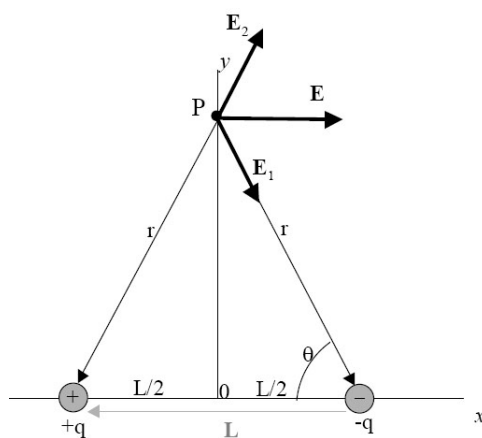

Øving 2, løsningskisse. Elektrisk felt, fluks, Gauss' lov.

Oppgave 1. Elektrisk dipol.

Totalt E -felt i punktet P er gitt ved E_1 fra $+q$ og E_2 fra $-q$. Størrelsen på E_1 og E_2 er den samme, men E_1 er i retning fra $+q$ og E_2 i retning mot $-q$. y -komponentene vil kansellere hverandre, og for x -komponenten får vi:

$$\vec{E} = (E_{1x} + E_{2x}) \hat{i} = 2E_{1x} \hat{i}, \quad \text{hvor}$$

$$E_{1x} = E_1 \cos \theta = k \cdot \frac{q}{r^2} \cos \theta.$$

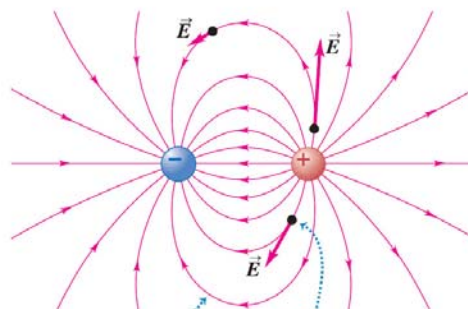
Fra figuren har vi at $\cos \theta = \frac{L/2}{r}$, som gir

$$\vec{E} = 2 \cdot k \cdot \frac{q}{r^2} \frac{L}{2r} \hat{i} = k \cdot \frac{qL}{r^3} \hat{i} = -k \cdot \frac{\vec{p}}{r^3},$$

der vi har brukt at den elektriske dipol (som peker fra negativ til positiv ladning) er gitt ved $\vec{p} = qL = qL(-\hat{i})$.

Merk at det elektriske feltet synker med r som $1/r^3$. Dette er rett for alle punkter (i alle retninger) langt unna en dipol, der det altså er $1/r^2$ for en punktladning. Se eksempler 21.8 og 21.14 i Young & Freedman 13th Ed.

Retningen på feltet er i motsatt retning av dipolmomentet. Dette gjelder kun i denne midtlinja. Husk at feltlinjene fra en dipol ser ut som vist til høyre. Vi har studert kun $\vec{E}$ på midtlinja.

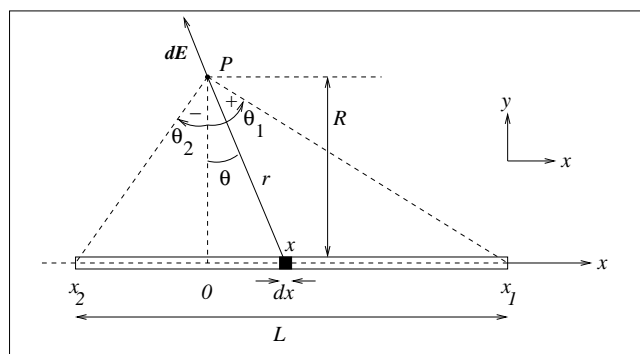
Oppgave 2. Ladet stav.

a) Med "linjeladning" (dvs. ladning per lengdeenhet) λ må ladningene dq og Q på henholdsvis en liten lengde dx og på hele staven bli

$$dq = \lambda dx \quad Q = \lambda L$$

b) Elektrisk felt i pkt. P i avstand r fra lengdeelement dx i posisjon x (som vist i figuren):

$$d\vec{E} = k \lambda \frac{dx}{r^2} \hat{r}$$

der som vanlig $k = 1/4\pi\epsilon_0$. Fra figuren ser vi at denne vektoren har komponentene

$$dE_x = -dE \sin \theta = -\frac{k \lambda dx}{r^2} \sin \theta \quad dE_y = dE \cos \theta = \frac{k \lambda dx}{r^2} \cos \theta$$

Her har vi valgt $x = 0$ når $\theta = 0$, og fortegnet stemmer med oppgaveteksten, dvs $\theta > 0$ når $x > 0$. Vi bruker tipset i oppgaven og uttrykker dx og $1/r^2$ ved vinkelen θ :

$$\left. \begin{aligned} x = R \tan \theta &\Rightarrow dx = \frac{R d\theta}{\cos^2 \theta} \\ r = \frac{R}{\cos \theta} &\Rightarrow \frac{1}{r^2} = \frac{\cos^2 \theta}{R^2} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \frac{dx}{r^2} = \frac{d\theta}{R}$$

De søkte komponentene E_x og E_y av feltet $\vec{E}$ i punktet P fra hele staven får vi ved å integrere dE_x og dE_y :

$$E_x = \int_{\text{staven}} dE_x = -\frac{k\lambda}{R} \int_{\theta_2}^{\theta_1} \sin\theta d\theta = \frac{k\lambda}{R} \left[\cos\theta \right]_{\theta_2}^{\theta_1} = \frac{\lambda}{4\pi\epsilon_0 R} (\cos\theta_1 - \cos\theta_2)$$

$$E_y = \int_{\text{staven}} dE_y = \frac{k\lambda}{R} \int_{\theta_2}^{\theta_1} \cos\theta d\theta = \frac{k\lambda}{R} \left[\sin\theta \right]_{\theta_2}^{\theta_1} = \frac{\lambda}{4\pi\epsilon_0 R} (\sin\theta_1 - \sin\theta_2).$$

KOMMENTAR: Her kunne en ha vært "uheldige" og startet med sammenhengen $x = r \sin\theta$, som gir $dx = r \cos\theta d\theta + \sin\theta dr$, ettersom både θ og r varierer med x . Men det går bra likevel: Vi har $\cos\theta = R/r$, dvs $r = R/\cos\theta$, og dermed

$$dr = -R \frac{1}{\cos^2\theta} (-\sin\theta) d\theta$$

slik at

$$\begin{aligned} \frac{dx}{r^2} &= \frac{r \cos\theta d\theta + \sin\theta dr}{r^2} \\ &= \frac{\cos\theta d\theta \cdot \cos\theta}{R} + \frac{\sin\theta \cdot R \sin\theta d\theta}{R^2} \\ &= \frac{d\theta}{R} (\cos^2\theta + \sin^2\theta) = \frac{d\theta}{R} \end{aligned}$$

c) Med P like langt fra stavens to ender er $\theta_1 = -\theta_2$ og følgelig $\cos\theta_1 - \cos\theta_2 = 0$ og $\sin\theta_1 - \sin\theta_2 = 2\sin\theta_1 = L/\sqrt{R^2 + L^2/4}$. Dermed:

$$E_x = 0$$

og

$$E = E_y = \frac{\lambda L}{4\pi\epsilon_0 R \sqrt{R^2 + L^2/4}}.$$

Langt unna staven, dvs $R \gg L$: Vi kan nå erstatte kvadratroten med R , idet vi kan neglisjere $L^2/4$ i forhold til R^2 . Vi får da:

$$E \simeq \frac{\lambda L}{4\pi\epsilon_0 R^2} = \frac{Q}{4\pi\epsilon_0 R^2}.$$

Dette er det samme som feltet fra en punktladning Q i avstand R . Ikke uventet: Langt unna ser staven essensielt ut som en punktladning med total ladning $Q = \lambda L$.

d) En uendelig lang stav oppnår vi ved å la $\theta_2 \rightarrow -\pi/2$ og $\theta_1 \rightarrow \pi/2$. Da blir igjen $E_x = 0$ og følgelig

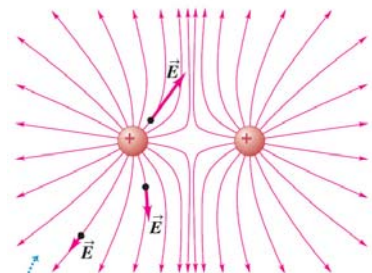
$$E = E_y = \frac{\lambda}{2\pi\epsilon_0 R}.$$

Med andre ord: Feltet fra en uendelig lang linjeladning faller av omvendt proporsjonal med R .

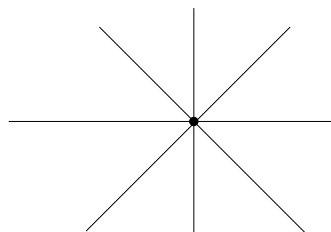
Oppgave 3. Feltlinjer.

a) i) Feltlinjer rundt to like store positive punktladninger:

"Nærbilde". Like mange feltlinjer ut fra hver ladning $+q$ siden de er like. Her valgt 18 feltlinjer fra hver, og feltlinjene går ut til uendelig.

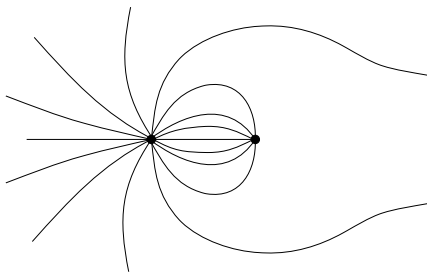

Riktig langt unna ser vi de to ladningene som én punktladning $+2q$. Her valgt kun 8 feltlinjer totalt, og de går til uendelig.

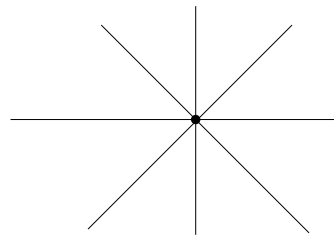

a) ii) Feltlinjer rundt punktladninger $-2q$ og q :

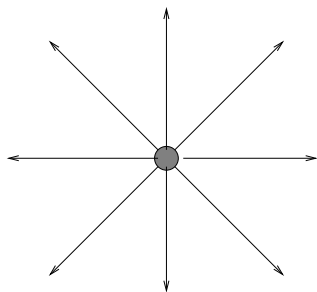
"Nærbilde". Like mange feltlinjer ut per positiv ladning q som inn per negativ ladning $-q$, derfor dobbelt så mange inn mot $-2q$ som ut fra q . De "resterende" må komme fra uendelig. Det er en feil i figuren: det mangler en horisontal feltlinje ut fra $+q$ mot høyre og til uendelig! Det skal da bli 8 linjer ut fra q og 16 linjer inn til $-2q$.

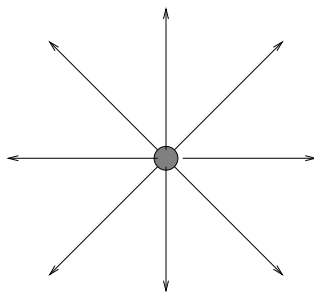
Riktig langt unna ser vi essensielt en punktladning $-2q + q = -q$, dvs. feltlinjene går radielt *inn* mot ladningen:

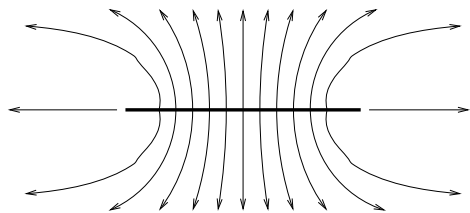
b) i) stav, plan normalt på, nært

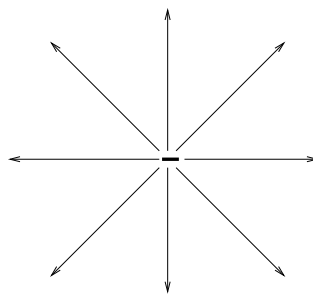
stav, plan normalt på, langt unna

b) ii) stav, plan inneholder staven, nært

stav, plan inneholder staven, langt unna

Kommentar til oppgave 3: Skissene vist er bare *kvalitative*, ikke *kvantitative*. Legg spesielt merke til at langt unna ser alt ut som en punktladning. På nært hold kan en som regel benytte symmetribetraktninger kombinert med det en vet om feltet i umiddelbar nærhet av eventuelle punktladninger til å tegne opp et temmelig korrekt bilde av feltlinjene.

Oppgave 4. Fluks. Gauss' lov

Den lukkede flate S har sideflater med areal $A_i = a^2$, der $i = x, y, z$. Retningen på $d\vec{A}$ er normalt på sideflata som figuren viser. Når vi beregner fluksen vil sideflater hvor $\vec{E} \perp d\vec{A}$ ikke gi noe bidrag (prikkproduktet er null).

i) $\vec{E} = E_x \hat{i} = C \hat{i}$ = konstant medfører at

$$\Phi_E = \oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \underbrace{C \cdot a^2}_{\text{flate } x=a} + \underbrace{(-C \cdot a^2)}_{\text{flate } x=0} + \underbrace{0+0+0+0}_{\text{andre flater: } \vec{E} \perp d\vec{A}} = 0.$$

Altså bidrar bare 2 av de 6 flatene, og siden E -feltet er uavhengig av x , blir fluks inn lik fluks ut og total fluks blir lik null. Ladning innefor S blir da ifølge Gauss' lov:

$$Q = \epsilon_0 \Phi_E = 0.$$

ii) $\vec{E} = E_x \hat{i} = C \cdot x \hat{i}$ gir tilsvarende

$$\Phi_E = \oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \underbrace{Ca \cdot a^2}_{\text{flate } x=a} + \underbrace{C \cdot 0 \cdot a^2}_{\text{flate } x=0} + \underbrace{0+0+0+0}_{\text{andre flater: } \vec{E} \perp d\vec{A}} = Ca^3$$

og

$$Q = \epsilon_0 \Phi_E = \epsilon_0 Ca^3.$$

iii) $\vec{E} = E_x \hat{i} = C \cdot x^2 \hat{i}$ gir videre

$$\Phi_E = \oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \underbrace{Ca^2 \cdot a^2}_{\text{flate } x=a} + \underbrace{C \cdot 0 \cdot a^2}_{\text{flate } x=0} + \underbrace{0+0+0+0}_{\text{andre flater: } \vec{E} \perp d\vec{A}} = Ca^4 \quad \text{og} \quad Q = \epsilon_0 Ca^4.$$

iv) $\vec{E} = E_x \hat{i} + E_y \hat{j} = C \cdot y \hat{i} + C \cdot x \hat{j}$.

Når E_x ikke er avhengig av x vil fluks ut ved flata $x = a$ være lik fluks inn ved flata $x = 0$, slik at netto fluks blir 0. Tilsvarende argument gjelder for fluks i y -retning og i z -retning er det ingen felt slik at fluks i denne retning er null. Totalt: $\Phi_E = 0$. Om man vil, uttrykt matematisk oppdelt på hver koordinatretning:

$$\Phi_{E,x} = \int_{y=0}^a \int_{z=0}^a Cy \, dy \, dz - \int_{y=0}^a \int_{z=0}^a Cy \, dy \, dz = C \frac{a}{2} a^2 - C \frac{a}{2} a^2 = 0, \quad \text{likedan} \quad \Phi_{E,y} = 0 \Rightarrow Q = 0.$$

Alternativ måte å finne Q på er å bruke Gauss' lov på differensialform: $\rho(x, y, z) = \epsilon_0 \operatorname{div} \vec{E}(x, y, z)$. Altså beregne divergensen til $\vec{E}$ og så integrere ρ over kubene. Dette gir mindre arbeid:

$$\text{i) } \rho = \epsilon_0 \operatorname{div} \vec{E} = \epsilon_0 \frac{\partial E_x}{\partial x} = 0 \Rightarrow Q = \rho a^3 = 0 \cdot a^3 = 0.$$

$$\text{ii) } \rho = \epsilon_0 \operatorname{div} \vec{E} = \epsilon_0 \frac{\partial E_x}{\partial x} = \epsilon_0 C \Rightarrow Q = \rho a^3 = \epsilon_0 Ca^3.$$

$$\text{iii) } \rho = \epsilon_0 \operatorname{div} \vec{E} = \epsilon_0 \frac{\partial E_x}{\partial x} = \epsilon_0 2Cx \Rightarrow Q = \int_{\text{kube}} \rho \, dx \, dy \, dz = \epsilon_0 2C \int_0^a x \, dx \int_0^a dy \int_0^a dz = \epsilon_0 C(a^2 - 0^2) a a = \epsilon_0 Ca^4.$$

$$\text{iv) } \rho = \epsilon_0 \operatorname{div} \vec{E} = \epsilon_0 \left(\frac{\partial E_x}{\partial x} + \frac{\partial E_y}{\partial y} \right) = 0 \Rightarrow Q = 0 \cdot a^3 = 0.$$

Merk at når rommet er divergensfritt i $\vec{E}$ er det også ladningsfritt.

